

Józefa Krawczyk

Instytut Zootechniki w Krakowie

Zofia Sokołowicz

Uniwersytet Rzeszowski

ROZWÓJ PROEKOLOGICZNEJ PRODUKCJI DROBIARSKIEJ JAKO CZYNNIK ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

1. Wstęp

Produkcja drobiarska jest najbardziej uprzemysłowionym działem produkcji zwierzęcej. Rozwój intensywnych metod produkcji prowadzi do tworzenia wielkich ferm i eliminacji z rynku drobnych producentów. Wśród konsumentów natomiast uprzemysłowienie i intensyfikacja produkcji wzbudzą wiele kontrowersji. Znikają z zaplecza hodowlanego stare, rodzime rasy drobiu, które dostarczały produktów o niepowtarzalnych, cennych walorach smakowych i dietetycznych. W wyniku badań naukowych nad dobrostanem zwierząt [2; 4; 8] oraz w odpowiedzi na postulaty konsumentów i obrońców praw zwierząt, w ostatnich latach obserwuje się zwiększone zainteresowanie proekologicznymi metodami chowu drobiu [1; 3; 5]. Metody te są niestety kosztowną alternatywą dla intensywnej produkcji drobiarskiej. Jednakże, jak zauważa M. Górny [3], nie wolno dopuścić, aby polscy rolnicy stali się wykonawcami zaleceń, z których Unia Europejska się wycofuje po bolesnych skutkach intensyfikacji chowu zwierząt (BSE, pryszczycza, dioksyny w mięsie drobiowym).

Celem opracowywanego obecnie programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013 jest m.in. wsparcie finansowe zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich poprzez współfinansowanie w rolnictwie działań pracochłonnych, o niewielkiej presji na środowisko naturalne. W drobiarstwie polega to na ograniczeniu chowu klatkowego kur, propagowaniu ekstensywnego żywienia drobiu i dostoso-

waniu wielkości produkcji zwierzęcej do możliwości zagospodarowania pomiotu poprzez nawożenia pól w dopuszczalnych dawkach¹. Do tych możliwości należy proekologiczna produkcja rolna. Równocześnie wspierać się będzie działania polegające na ochronie ginących rodzimych ras drobiu poprzez wykorzystanie ich w chowie przyzagrodowym, na wolnych wybiegach i w gospodarstwach ekologicznych. Te pracochłonne metody produkcji pozwolą zagospodarować nadwyżki siły roboczej istniejące w ubogich rejonach kraju, co uczyni te działania istotnym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich. Z kolei rozproszenie produkcji na większym obszarze pozwoli zmniejszyć szkodliwe oddziaływanie na środowisko w porównaniu z produkcją intensywną, poprawiając walory turystyczno-rekreacyjne obszarów wiejskich.

2. Proekologiczne systemy produkcji drobiu

Podstawą proekologicznych systemów produkcji drobiu jest zapewnienie ptakom warunków bytowania zbliżonych do naturalnych. Wiąże się to z koniecznością odejścia od trzymania ptaków w klatkach na rzecz rozwoju chowu ściółkowego, najlepiej z dostępem do zielonych wybiegów, oraz z żywieniem kur mieszankami paszowymi wytworzonymi wyłącznie ze zbóż i naturalnych dodatków roślinnych. Proekologiczne systemy chowu stanowią także szansę zachowania dla przyszłych pokoleń bioróżnorodności ras ptaków, których to ras Polska posiada cenną kolekcję.

Drób ras rodzimych cechuje niższa w porównaniu z mieszańcami towarowymi produkcyjność, ale ptaki te są cennym materiałem do chowu w ekstensywnych systemach utrzymania ze względu na ich mniejsze wymogi środowiskowe. Dostarczają także produktów o cennych walorach smakowych i dietetycznych. W gospodarstwach agroturystycznych ich barwne upierzenie, stanowić może pewną atrakcję [5].

W produkcji drobiu rzeźnego najbardziej znanym w Europie jest system odchowu Label Rouge, rozwinięty najbardziej we Francji (ponad 30% krajowej sprzedaży drobiu). Produkcja w tym systemie jest oznakowana certyfikatem najwyższej jakości – jego właścicielem jest rząd francuski. Podstawową zasadą produkcji ze znakiem Label Rouge jest obowiązek przynależności do jednej z 36 organizacji producenckich, reprezentujących 5800 farmerów, dbających o zachowanie koncepcji produkcji żywności tradycyjnej, wytwarzanej z drobiu rodzimych ras, wolno rosnącego, żywionego ekstensywnie paszą naturalną, bez udziału dodatków chemicznych i utrzymywanego z dostępem do nieograniczonych zielonych wybiegów [1; 6]. Ekonomiczny sukces tej produkcji na europejskim rynku był efektem bezwzględного przestrzegania tych bardzo rygorystycznych wymagań przez wszystkie ogniwa produkcji, bez względu na wysokie koszty. W Polsce w

¹ Ustawa o nawozach i nawożeniu (DzU 00.89.991).

ostatnich latach obserwuje się podejmowanie pierwszych prób wdrażania, na wzór Francji, proekologicznej produkcji drobiu rzeźnego. Cena mięsa z produkcji proekologicznej jest jednak znacznie wyższa i ogranicza popyt. Większe możliwości przewiduje się w rozwoju proekologicznej produkcji jaj spożywczych, czemu sprzyja rozdrobnienie gospodarstw rolnych w Polsce i stosunkowo prosta metoda produkcji.

Pracochłonne proekologiczne metody produkcji drobiu winny się w sposób naturalny rozwijać w krajach dysponujących taną siłą roboczą, a więc m.in. w Polsce. Jednakże w ubogich krajach świata trudno jest znaleźć nabywcę, który zapłaci za produkty ekologiczne cenę rekompensującą wyższe koszty produkcji. Jak wynika z badań P.V. Horne [4], wymuszona unijnymi przepisami zmiana systemu trzymania niosek w tradycyjnych klatkach na system klatek wzbogaconych (wyposażonych w gniazda, urządzenia do ścierania pazurów, grzebaliska itd.) powoduje wzrost kosztów produkcji o 0,6 eurocenta za jajo, przejście zaś z utrzymania klatkowego na system ściółkowy o 0,8 eurocenta za jajo (tab. 1).

Tabela 1. Nakłady na nioskę w różnych systemach chowu (w euro)

Wyszczególnienie	Klatki tradycyjne 450 cm ²	Klatki wzbogacone	Ptaszarnia (system ściółkowy)
Zakup 17-tygodniowych kur	2,77	2,77	2,89
Pasza	7,58	7,78	7,91
Profilaktyka/leczenie	0,04	0,04	0,29
Inne koszty zmienne	0,65	0,67	0,77
Utrzymanie i sprzęt	2,60	4,04	3,86
Robocizna	0,75	0,83	1,07
Koszty ogólne	0,15	0,17	0,21
Koszty ogółem			
Na nioskę stanu początkowego	14,17	15,39	16,62
Na jajo (w eurocentach)	4,4	5,0	5,2

Źródło: [4].

W bogatych krajach Unii Europejskiej proekologiczne systemy produkcji drobiu rozwijały się w odpowiedzi na wzrastający popyt na żywność o najwyższych parametrach jakości i bezpieczeństwa wśród zamożnych konsumentów, którzy skłonni są zapłacić za takie produkty wyższą cenę. Zaakceptowanie przez nabywców wyższych cen produktów żywnościowych wymaga szerokiej akcji informacyjno-uświadamiającej – w Polsce jest ona niewystarczająca. Jak wynika z badań Konsumenckiego Instytutu Jakości [7], 82,3% ankietowanych polskich konsumentów jako powód rezygnacji z zakupu takich produktów podawało ich wysoką cenę, podczas gdy wysoka świadomość ekologiczna niemieckich nabywców powoduje, że troska o stan środowiska naturalnego jest drugim po zdrowiu, najważniejszym motywem zakupu produktów ekologicznych [1]. W Polsce produkty ekologiczne kupowane są w 47-55% przez mieszkańców dużych miast z wyższym

wykształceniem, o dobrej sytuacji materialnej oraz przez studentów i uczniów. W tych grupach konsumentów motywy nabywania produktów ekologicznych są podobne jak w Niemczech.

W produkcji ekologicznej, przy niższej produktywności ptaków wskutek uboższego ich żywienia, powstają dodatkowe koszty np. uzyskania certyfikatów oraz ziemi przeznaczonej na wybiegi. Tak duży wzrost kosztów produkcji jest barierą rozwoju proekologicznych metod chowu drobiu w Polsce, mimo sprzyjających warunków naturalnych. Rozwiązaniem problemu może być eksport produktów uzyskanych tą metodą lub dofinansowanie producentów z zewnątrz.

3. Instrumenty wsparcia finansowego proekologicznych systemów produkcji w Polsce

Od 1 maja 2004 r. Polska korzysta z instrumentów WPR Unii Europejskiej², co daje nam możliwość współfinansowania działań służących zrównoważonemu wsparciu rozwoju obszarów wiejskich, działań, których celem jest promocja systemów produkcji rolniczej przyjaznej dla środowiska³. W dokumencie programowym „Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2004-2006” w Działaniu 4 zwanym Krajowym Programem Rolnośrodowiskowym określono szczegółowe zasady korzystania z dofinansowania gospodarstw ekologicznych, w których utrzymywany jest także w niewielkich ilościach drób. Prowadzenie gospodarstwa ekologicznego polega na przestrzeganiu bardzo surowych metod określonych w unijnych rozporządzeniach (WE) 2092/91 i 1804/99 oraz w ustawie o rolnictwie ekologicznym⁴. Dokumenty te zwiększają koszty produkcji do poziomu przekraczającego możliwości zwrotu kosztów w cenie produktów i dlatego wsparcie finansowe w ramach PROW jest konieczne.

Większe możliwości dofinansowania ekstensywnych, proekologicznych metod produkcji drobiarskiej pojawiły się natomiast w projekcie PO PROW opracowanym na lata 2007-2013 (www.minrol.gov.pl). W programie tym przewidziano m.in. wsparcie konkurencyjności rolnictwa (oś 1 – gospodarcza) oraz działań na rzecz poprawy stanu środowiska i krajobrazu (oś 2 – środowiskowa).

Działanie 4 osi 1 dotyczy m.in. pomocy finansowej dla projektów mających na celu dostosowanie metod produkcji rolnej do wzrastających wymagań w zakresie warunków utrzymania zwierząt. Z działania 3 osi 2 przewiduje się płatności rolnośrodowiskowe dla gospodarstw ekologicznych oraz na ochronę

² Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r.

³ Ustawa z 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (DzU nr 229, poz. 2273).

⁴ DzU 2004, nr 93, poz. 898.

zasobów genetycznych w rolnictwie. Natomiast działanie 5 tej osi dotyczy poprawy dobrostanu zwierząt, zapewniając wsparcie finansowe rolnikom zobowiązującym się do przyjęcia tych norm w zakresie hodowli zwierząt, które wykraczają poza normy obowiązkowe ustanowione zgodnie z art. 4 oraz załącznikiem III rozporządzenia Rady (WE) nr 1782/2003. Rekompensata dla rolników za dodatkowe koszty oraz utracone dochody wynikające z podjętych działań na rzecz poprawy dobrostanu może sięgać kwoty 500 euro na dużą jednostkę przeliczeniową (WE nr 1698).

4. Podsumowanie

Krajowe drobiarstwo, wyłączone z dopłat bezpośrednich, ma możliwość wykorzystania unijnego wsparcia w ramach PROW, ale pod warunkiem rezygnacji z intensyfikacji produkcji na rzecz metod proekologicznych. Przewiduje się, że rozwój proekologicznych systemów produkcji drobiarskiej może być ważnym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich, ponieważ:

- zmusza rolników do zrzeszania się w grupy producentów, wpływając w ten sposób na ich aktywizację społeczną,
- ogranicza rozwój form chowu drobiu nieprzyjaznych dla ptaków przemysłowych,
- chroni środowisko naturalne, czyniąc tereny wiejskie bardziej atrakcyjnymi dla turystyki,
- pracochłonność chowu drobiu związana z tymi systemami produkcji zwiększa zatrudnienie mieszkańców wsi,
- popularyzacja rodzimych ras drobiu w chowie przyzagrodowym zwiększa walory krajobrazowe terenu i możliwości rozwoju agroturystyki, a także rozwijania małych przetwórci produkujących markowe, regionalne produkty spożywcze.

Barierą rozwoju tej formy produkcji są wysokie koszty, których ubogi, statystyczny Polak nie jest w stanie pokryć w cenie produktów, ale produkty te, po uzyskaniu odpowiednich certyfikatów, mogą być eksportowane na rynek Wspólnoty, gdzie obserwuje się wzrost popytu na polskie wyroby spożywcze. Dzięki zainteresowaniu konsumentów zdrową żywnością oraz zwiększeniu finansowania tej działalności w latach 1999-2004 liczba gospodarstw ekologicznych z certyfikatem wzrosła w Polsce z 669 w 2001 r. do 1683 w 2004 r. (dane GUS). Polska po integracji z Unią Europejską uzyskała możliwości finansowego wsparcia produkcji ekologicznej i zachowania bioróżnorodności oraz działań poprawiających dobrostan zwierząt. W związku z tym przewiduje się, że rozwój proekologicznych metod produkcji drobiu będzie jednym z bardzo ważnych czynników rozwoju obszarów wiejskich i przyczyni się równocześnie do wzrostu zaufania krajowych i zagranicznych konsumentów produktami zwierzęcymi uzyskanymi z ekstensywnych systemów produkcji.

Literatura

- [1] Alvensleben R., *Ecological Aspects of Food Demand: The case of Organic Food in Germany*. <http://www.uni-kiel.de/agrarmarketing/Lehrstuhl/econ.pdf> (sierpień 2001).
- [2] Frątczak M., Józefiak D., Rutkowski A., Rosiński A., *Label Rouge – oryginalna koncepcja produkcji drobiu w zgodzie z naturą i człowiekiem*, „Polskie Drobiarstwo” 2002, nr 6 (Poznań).
- [3] Górný M., *Strategia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej a polskie rolnictwo. Głos organizacji pozarządowych w sprawie strategii zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej. Dyskusja w Unii Europejskiej i w Polsce*, INRE, Warszawa 2002.
- [4] Horne P.V., *Enriched Cages in Europe*, „Poultry International” 2001, vol. 40, nr 4.
- [5] Krawczyk J., Wężyk S., Połtowicz K., Cywa-Benko K., Calik J., Fijał J., *Wpływ utrzymania kur rodzimych ras na zielonych wybiegach na jakość jaj w początkowym okresie nieśności*, Rocz. Nauk. Zoot., t. 32, z.1, Kraków 2005.
- [6] Rutkowski A., *Organizacja i zasady żywienia w proekologicznych systemach produkcji drobiu*, VII Międzynarodowe Targi „Ferma świń i drobiu”, wyd. Krajowe Stowarzyszenie Promocji Obszarów Wiejskich, Poznań 2004.
- [7] *Świadomość ekologiczna konsumentów polskich*, red. A. Wiśniewski, Konsumencki Instytut Jakości 1995.
- [8] Walczak J., *Etyczne, społeczne i rynkowe uwarunkowania dobrostanu zwierząt i ptaków*, [w:] *Droń – dobrostan w warunkach utrzymania*, Instytutu Zootechniki, Kraków 2005.

DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL POULTRY PRODUCTION AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Summart

The development of intensive production methods has led to the establishment of very large farms and the elimination of small producers from the market. The industrialization and the intensification of production are a source of much controversy among consumers, hence the growing recent interest in the development of extensive poultry breeding systems, including ecological farms. Due to the planned increase in EU structural funds to support ecological farms, improve animal welfare and conserve native breeds, it is expected that the intensive industrial methods of poultry breeding will be stopped. If producers use the Rural Development Plan funds reasonably to support competitiveness in agriculture, it will also be possible to improve the marketing of poultry products obtained in ecological systems of production and to promote many quality products.